

ДУХОВНІ ПРІОРИТЕТИ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

У статті автор робить спробу розглянути проблему духовних пріоритетів сучасної освіти, зокрема, віри, надії, любові, розуму, волі та інших факторів і їх впливу на загальну систему освіти, як на продукт дії різноманітних чинників та типів формування культури.

Ключові слова: *освіта, віра, надія, любов, розум, духовна культура.*

Постановка проблеми. Сучасна Українська держава поряд з іншими країнами світу намагається створити нові умови для розвитку соціального, науково-технічного, економічного, духовного потенціалу та підготовки молоді до життя. Важливим чинником у вирішенні даної проблеми є освіта. Саме вона повинна дати молоді відповідь на таке питання: "Як знайти себе та своє місце у новому глобальному просторі?". Українська педагогічна еліта, починаючи з відомих педагогів К. Ушинського, С. Русової, В. Сухомлинського та інших завжди стояла на передових позиціях в цьому питанні, але часи змінювались і сучасний світ потребує більш ретельного підходу до цієї проблеми. Сучасна світова освіта – це освіта фундаментальних нововведень, інновацій, прогнозування на майбутнє та модернізацію. Сучасна українська освіта – це освіта постійного пошуку. Сьогодні існує значна кількість розроблених і затверджених на державному рівні програм, зокрема: Національна доктрина розвитку освіти XXI століття, програма "Вчитель", постійно змінюється і оновлюється закон "Про вищу освіту". Принциповим у даному питанні є те, що молода людина повинна стати особистістю демократичною, гуманною, конкурентоздатною на теренах світового простору. Освіта, в свою чергу базуючись на національній ідеї, має сформувані у молоді такі національні інтереси та риси, які б могли відповідати потребам суспільства. Дуже актуальним і проблемним питанням в Україні є підготовка підростаючого покоління до життя у системі демократичних відносин. Власне формування культури демократичного мислення, поведінки та практики повинно створюватися на базі демократичних та духовних цінностей.

Результати теоретичного аналізу. Більшість країн світу формує духовність свого народу релігійними засобами. Насамперед це суботні та недільні релігійні школи, спеціальні релігійні предмети у навчальних закладах різного рівня. Це в свою чергу дає позитивні результати та забезпечує стабільне духовне виховання та моральну відповідальність людини. Українська педагогічна школа в більшій мірі, відносно духовності, ґрунтується на джерелах народної мудрості. Зрозуміло, що пізніше додалося і християнство, яке активно збуджувало духовний світ особистості. Втім, як показує історія, у педагогіці більш прижилась модель, яка формує високу духовність, що здатна виховати у молоді почуття причетності до універсальності як до навколишнього світу, так і до людського роду. В сучасній українській педагогічній науці духовність формується як наслідування та продовження найкращих традицій вітчизняного та зарубіжного педагогічного надбання. Базовими цінностями в даному питанні є загальнолюдські гуманістичні пріоритети, зокрема добро, віра, краса, честь, гідність, справедливість та багато інших.

Більш детально розглянемо ті категорії, які безпосередньо приймають участь у формуванні духовних пріоритетів сучасної української освіти. Найбільш важливою потенційною категорією є віра. Більшість відомих дослідників трактують віру людини як властивість душі, яка надихає людину на конкретні дії, це показник активності. Наскільки особистість, завдяки вірі, робить кроків у майбутнє, настільки вона має можливість подолати свою власну обмеженість. Вважається, що саме серед молоді спостерігається діяльна сила віри, яка в свою чергу допомагає їй формувати свої ідеали та прагнути пізнавати світ і наукові знання. Значна кількість вчених вважає, що без віри будь-яке наукове відкриття не буде відкриттям. Тільки віра допоможе детально дослідити та вивчити непізнану проблему. Якщо людина втрачає віру в сенс життя, пізнання, вона перетворюється у духовного старця, який не здатний бути розсудливим, не може опанувати нове, планувати майбутнє. Отже, головне і складне завдання сьогодні в українській педагогіці – не дати втратити віру у молоді, тому що саме завдяки їй ми маємо будувати нашу країну.

Суттєвими категоріями у духовних пріоритетах освіти сьогодні є надія та любов. Власне поняття "надія" відповідно тлумачного словника трактується як усвідомлення людиною сподівання на позитивні наслідки та зміни, що відбуваються у оточуючому нас світі. Відомо, що зневірена людина, особливо молода, може втратити надію у майбутнє, а це в свою чергу приведе до негативних наслідків, зокрема не суб'єктивного сприйняття певних обставин та подій, що відбуваються навколо неї, яке веде до бездіяльності. В сучасному світі такі елементи дій молоді не повинні існувати, тому що світ, особливо політичний, надзвичайно складний і потребує навпаки більше активності і діяльності. Саме через надію втілюється всі сподівання, інтереси, потреби суспільного життя як самої людини, так і цілих спільностей. Хочеться звернути увагу ще на одну здатність надії – це її основне підґрунтя – знання. Без знань надія, як і віра втрачає свій активно – творчий потенціал, що може привести до втрати духовності. Українські школи та інші різнорівневі заклади освіти повинні завжди пам'ятати про той факт, що людина, особливо підростаюча, молода приходить в цей світ з надією на краще, з усвідомленням необхідності змін, зі здатністю позитивно

впливати на оточуючий її світ, рішуче діяти. Головним в педагогіці є правильно спрямувати молодь, формуючи у неї віру і надію у кращі, принципово відмінні від минулого риси, які гармонійно сприймаються у сучасній країні.

Любов, як окрема категорія, в цьому питанні лише поєднує такі елементи, як віра і надія у єдину духовну сутність. З точки зору педагогіки, соціології, філософії любов – це те, що формує здатність до почуттєвого прояву предметів, явищ, дій. Відсутність даного елемента може спричинити у людини почуття втрати життєдайної опори, підстав для надії. Тому дуже важливим є те, що при яких би не було обставинах людина не повинна втрачати предмет любові (який може бути різноманітним, від людини до батьківщини). Саме він викликає бажання, прагнення та потребу, а це, в свою чергу, формує жагу людини до життя. Завдяки такій потребі особа живе майбутнім, прагне його і поєднує з такими формами освоєння як віра і надія. Потрібно також звернути увагу на той факт, що народна мудрість і духовність завжди високо цінували вищезгадані цінності.

Освіта у своєму суспільному призначенні повинна виховувати духовність у всій повноті. На шляху цього процесу виділяється відродження духовності, яке відбувається також через єдність та освоєння таких пріоритетів як воля, розум, гармонія.

Завдяки волі людина змінює свої можливості, проявляє свої якості. Якщо людина має розвинену волю, то вона здатна до самоконтролю, може свідомо спрямовувати свої вчинки, що, до речі, надзвичайно важливо у прийнятті рішень як особистого, так і політичного характеру. Існує вислів "мати холодну голову", який і означає проявляти силу волі, діяти розсудливо і поступово. Імпульсивна, слабодуха людина може перетворитися в особу, яка дуже швидко впадає в залежність від інших. Вважається, що воля спонукає людину до активної діяльності, формує дуже важливу властивість – цілеспрямованість.

У відродженні духовності важливу роль також відіграє розум людини. Всім відомо, що розум дає знання, а знання, як казав один з класиків – це сила. Виховуючи молоду людину, потрібно завжди пам'ятати, що розум може бути як злим так і добрим. Така протилежна властивість розуму завжди в історії, в політиці відігравали першорядну роль. Все, що пов'язано з війнами, експлуатацією, кар'єризмом – це прояв злого розуму. Любов до людей, віра в краще життя, дія ради інших – прояв доброго розуму. Перетворення в протилежність можуть відбуватися під впливом цілого ряду чинників, насамперед оточуючого людину середовища, виховання, закладів освіти та культури. Тільки разом, у сукупності дані фактори допоможуть молодій людині сформувати особисті громадянське, естетичне, моральне почуття, які в свою чергу окреслять розумні межі її розвитку. Відомо, що здатність людини до мислення вчені називають інтелектом. Саме інтелект допомагає особистості розрізнити, де є активний процес мислення, а де пасивний процес. Завдяки активній фазі мислення людина може змінюватися і змінювати інших, перебудовувати і оволодівати значною кількістю знань. Такі можливості завжди потрібні суспільству, яке прагне постійного розвитку.

Окремо потрібно звернути увагу на ще один показник рівня духовності – це почуття. Вони є результатом реакції психіки на позитивні або негативні впливи природи та суспільства. Важливим завданням в педагогіці є правильно спрямувати почуття підростаючого покоління, виховувати їх засобами освіти.

Виховання почуттів (любов, ненависть, повага та інші) мають здійснюватися в єдності з вихованням інтелекту та на основі наукових знань, практичного досвіду та досягнень духовної культури. Формуючи у молоді таким чином духовну (теоретичну) платформу практичної діяльності, тим самим допомагаємо їй вчитися орієнтуватися у сучасному світовому просторі. Однією з важливих умов розвитку духовності є розвиток у людини вмінь, які дають можливість піднятися над обставинами, стати "вище", відстоювати власну точку зору на навколишній світ. Розвиток духовності можливий лише через постійне подолання суперечностей. Розвиваючись, людина завжди розв'язує важливі життєві завдання, стверджуючи свої життєві інтереси, ідеали, переконання, моральні якості, ставлення до інших людей, народів, загалом суспільства. Заклади освіти, педагоги покликані надати підростаючому поколінню необхідну допомогу стосовно того, як найповніше розгорнути свої творчі можливості в духовному зростанні.

Висновки. Гармонійне поєднання всіх вище зазначених категорій дає можливість сформувати у молоді людини духовність, а освіта у цьому питанні повинна допомагати. Вона має навчати людину сприймати, відчувати прекрасне, відтворювати основні форми та різноманітні напрями духовної культури. Крім того, освіта, навчання, виховання є чинниками людинотворіння. Саме вони приймають участь у формуванні морального вигляду людини, тих якостей, які роблять людину людиною. Тому навчити дитину або молоду людину визначити, які духовні пріоритети їй обрати у виховному контексті, зробити так, щоб підростаюче покоління знайшло своє місце в житті, було успішним, конкурентоздатним – ось найголовніше завдання реформування освіти для XXI століття.

Використані джерела

1. Астахова В. Трансформація соціальних функцій вищого образования в современных условиях. – Харьков, 1999.
2. Бестужев-Лада И. К школе XXI века: размышления социолога. – М., 1998.
3. Гавриленко І. Соціологія освіти. – Запоріжжя, 1998.
4. Гавриленко І. Соціологія освіти // Соціологія культури. / За ред. О. Семашка. – Київ–Львів, 2002.
5. Гурова Р. Социологические проблемы воспитания. – М., 1981.
6. Комаров Л. Соціологія освіти // Соціальний педагог. – 2008. – № 5.
7. Навроцький О. Вища школа в умовах трансформації суспільства. – Харків, 2000.

8. Національна самосвідомість студентської молоді / Н. Черниш, Ю. Васильєва, Б. Поляруш. – Торонто-Едмонтон. – Львів, 1993.
9. Ніколаєнко С. Вища школа – джерело соціально-економічного і культурного розвитку суспільства. – К., 2005.
10. Педагогічна соціологія / За ред. В. Болгаріна. – Тернопіль, 1998.
11. Соціологія. Короткий енциклопедичний словник / Укладач В. Волович. – К., 1998.
12. Социокультурные условия воспитания и формирования личности // Социология. Наука в обществе. – Харьков, 1996.
13. Филиппов Ф. Школа и социальное развитие общества. – М., 1990.
14. Філіпчук Г. Культурологічна основа сучасної освіти // Педагогічна і психологічна наука в Україні: Збірник наукових праць до 15-річчя АПН України / Ред. В. Кремень. – К., 2007.

Акyменко І.М.

SPIRITUAL PRIORITIES OF MODERN EDUCATION

In this article the author tries to consider the problem of spiritual priorities of modern education, especially hope, faith, love, mind, will and other factors and their influence on general education system as on the product of different factors and types of culture formation.

Key words: *education, hope, faith, love, mind, spiritual culture.*

Стаття надійшла до редакції 04.11.2011